

**DARYO VA SOYLARNING MUHOFAZA MINTAQASIDAGI EKIN
YERLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI**

Ibroximov Saidmuxammad Saidkamol o'g'li

"O'zdavyerloyiha" ilmiy-loyihalash instituti doktoranti

"Yer tuzish, kadastr va er monitoringi" ixtisosligi

Annotatsiya: Qishloq xo'jaligi barqarorligini ta'minlash va suv ekotizimlarini muhofaza qilishning muhim vazifasi daryo va soylarning qo'riqlanadigan hududlaridagi ekin maydonlaridan samarali foydalanish hisoblanadi. Maqolada qishloq xo'jaligi faoliyatining suv ob'ektlariga salbiy ta'sirini minimallashtirishning asosiy yondashuvlari, shu jumladan bufer zonalarini yaratish, organik dehqonchilik va moslashuvchan texnologiyalardan foydalanish ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: ekin yerlar, barqaror qishloq xo'jaligi, tuproq eroziyasi, bufer zonalar, organik dehqonchilik, ekologik barqarorlik.

Kirish:

Daryo va soylarning muhofaza etiladigan hududlarida ekin maydonlaridan foydalanish samaradorligi barqaror qishloq xo'jaligi va suv ekotizimlarining ekologik holatiga ta'sir etuvchi asosiy omillardan biridir. Bunday hududlarda haydaladigan yerlar ikki tomonlama rol o'ynaydi: bir tomondan, oziq-ovqat ishlab chiqarishga hissa qo'shadi, lekin ikkinchi tomondan, tuproqning degradatsiyasi, suvning ifloslanishi va bioxilma-xillikning yo'qolishi xavfini yaratadi. Ulardan foydalanish samaradorligini oshirish uchun relyefi, tuproq turi, yerga egalik qilish tuzilishi va antropogen bosim darajasi kabi bir qator agroekologik va boshqaruv omillarini hisobga olish zarur. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini atrof-muhitni muhofaza qilish chora-tadbirlari bilan integratsiyalashuvi kompleks yondashuvni, jumladan, hududiy rejalashtirishni ham, atrof-muhitga salbiy ta'sirni kamaytirishga yordam beradigan zamonaviy qishloq xo'jaligi texnologiyalarini joriy etishni ham talab qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya:

Asosiy jihatlardan biri suv havzalarining yaqinligi tufayli muhofaza etiladigan hududlarda kuchayib borayotgan eroziya jarayonlarini minimallashtirishdir. Qishloq xo'jaligi dalalaridan oqadigan suv ko'pincha o'zi bilan qishloq xo'jaligi amaliyotlarida ishlatiladigan ozuqa moddalari va kimyoviy moddalarni olib yuradi, bu daryolar va soylarning evtrofiyasiga olib keladi. Bunday oqibatlarining oldini olish uchun ko'p yillik o'tlar va butalarning bufer zonalarini yaratish, himoya o'rmon zonalarini qurish, kontur dehqonchiligidan foydalanish kabi usullar qo'llaniladi. Bu amaliyotlar nafaqat suv sifatini yaxshilaydi, balki qishloq xo'jaligi tizimlarining tashqi resurslarga bog'liqligini kamaytirish orqali barqarorligini oshiradi.

Bundan tashqari, organik dehqonchilik amaliyotini joriy etish, ekologik toza o'g'it va pestitsidlardan foydalanishga o'tish muhim yo'nalish hisoblanadi. Daryolar va daryolarning muhofaza qilinadigan hududlarida bunday choralar ayniqsa dolzarbdir, chunki ular suv ekotizimlariga ifloslantiruvchi moddalar oqimini minimallashtirishga imkon beradi. Biroq, bunday o'zgarishlar katta sarmoya, ta'lim tashabbuslari va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni talab qiladi. Barqaror qishloq xo'jaligi amaliyotiga o'tishni moliyalashtirish va subsidiyalash, shuningdek, suvni muhofaza qilish zonalarida yerlardan foydalanishni tartibga soluvchi aniq huquqiy normalarni ishlab chiqish ushbu hududlarda ekin maydonlari samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Natijalar:

Iqlim o'zgarishi va uning ekin maydonlarining unumdorligiga ta'sirini hisobga olish ham bir xil darajada muhim omil hisoblanadi. Qurg'oqchilik va suv toshqinlari kabi ekstremal ob-havo hodisalarining ortib borishi qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi va ekotizim salomatligiga bevosita ta'sir qiladi. Daryolar va daryolar muhofazasi zonalarida bu qishloq xo'jaligining aniq tizimlari, suvni boshqarish va stressga chidamli ekin navlaridan foydalanish kabi moslashuvchan texnologiyalarni joriy qilishni talab qiladi. Ekotizimlar holatini doimiy monitoring qilish bilan ushbu chora-tadbirlarning kombinatsiyasigina ekin maydonlarining unumdorligi va tabiiy resurslarni tejash o'rtasidagi muvozanatga erishish imkonini beradi.

Muhokama:

Jahonda sug'oriladigan yerlardan foydalanishni tashkil etishda yer tuzish va yer kadastri ma'lumotlaridan foydalanish orqali yangi ilmiy-texnikaviy yechimlarini ishlab chiqishga yo'naltirilgan ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilmoqda. Sug'oriladigan ekin yer maydonlarining bunday kamayishi tendensiyasining davom etishi, viloyatda qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish hajmlariga katta salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan bir qatorda, yerdan foydalanuvchilarning tadbirkorlik faoliyatiga ham ta'sir qilib, ya'ni ular tomonidan olinadigan renta daromadlarini keskin pasayib ketishiga zamin yaratadi. Qishloq xo'jaligi aylanmasidan chiqib ketgan ekin yerlarni qaytadan qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishiga jalb qilish, yuqorida qayd qilinganidek, qator yer tuzish loyihalarini ishlab chiqish va ularni amalga oshirishni talab qiladi va bunday loyihalar yerlarni qaytadan qishloq xo'jaligiga kiritishni belgilangan tartib asosida amalga oshirishga imkonini beradi.

Xulosa:

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, daryolar va soylarning muhofaza qilinadigan hududlarida ekin maydonlaridan foydalanish samaradorligini oshirish faqat ekologik barqarorlik, iqtisodiy rentabellik va ijtimoiy ishtirokni o'z ichiga olgan kompleks yondashuv orqali mumkin. Zamonaviy texnologiyalarning mahalliy aholining an'anaviy bilimlari bilan uyg'unligi, shuningdek, qishloq xo'jaligi sektori va

ekologiya tashkilotlarining yaqin o'zaro hamkorligi ham unumdor yerlarni, ham suv ekotizimlarini uzoq muddatli saqlash uchun sharoit yaratadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. X.I.Valiyev, Sh.O.Muradov, B.M.Xoibayev. Suv resurslaridan mukammal foydalanish va muhofaza qilish. To'ldirilgan 2-nashri - T.: «Fan va texnologiya», 2010.
2. Rasulov U. R. Kichik kanal va ariqlarda suv sarfini o'lchaydigan eng oddiy vositalarni yasash, qurish hamda ularni o'rnatishga oid asosiy tavsiyalar. 2002.
3. Artukm etov Z.A. va b. Sug'orish tarmoqlari va ulardan foydalanish. —T.: ToshDAU nashr-tahrir bo'limi, 2004.
4. M ahm udova I.M., Salohiddinov A.T. Qishloqlar va yaylovlar suv ta'minoti. - T., TIQXMMI, 2002.